

CERCETĂRI PERIEGETICE PE MALUL MĂRII NEGRE ÎNTRE CONSTANȚA ȘI VAMA VECHE (*)

Periegheza efectuată între 27 iunie-7 iulie 1971, pe coasta Mării Negre și a lacurilor care o însoțesc și cuprins teritoriul dintre Constanța și punctul de frontieră terestră cu R. P. Bulgară – Vama Veche –. Scopul său a fost identificarea de așezări paleolitice și epipaleolitice deoarece pentru aceste perioade în zonă nu cunoaștem aproape nimic. S-a ținut seama și de faptul că aproape tot litoralul Mării Negre este un vast șantiere de construcție și amenajări și că în asemenea împrejurări dacă ochiul arheologului nu este prezent se pierd materiale și așezări pentru totdeauna. Fără îndoială atenția noastră nu a fost reținută numai de materialele perioadelor amintite ci au fost înregistrate toate urmele de locuire întâlnite indiferent de perioadă. Ele urmează a fi prezentate în lucrarea de față în ordinea în care pasul nostru le-a parcurs (fig. 1) 1.

1. Între Viile noi și km 5, pe locul unde în 1969 a fost găsit un fragment de statuetă reprezentând pe Eros, se observă la suprafață fragmente ceramice din epoca romană, probabil din aceeași epocă (secolul III e.n.) cu statueta².

2. La Km 5, pe partea dreaptă a văii ce se varsă în mare (în fața intrării de sud a noului port Constanța), la suprafață terenului arat se observau foarte multe fragmente ceramice, buze de vase, torți de amforă, fragmente de cărămizi, pietre de construcție cu urme de mortar sau bucăți de mortar. După materialul ceramic, atribuim locuirea romană de aici secolelor I-III e.n.

* În prezenta lucrare nu sunt prinse cercetările făcute în unele dintre peșterile din Dobrogea, acestea urmând să fie publicate cînd vor fi terminate cercetările din toate peșterile din regiunea sudică a provinciei.

¹ Mulțumim pe această cale conducerii Muzeului de arheologie din Constanța care ne-a pus la dispoziție materialul documentar și ne-a sprijinit în efectuarea cercetărilor. Mulțumim de asemenea tov.: S. Morintz, Suzana Dimitriu, Victoria Eftimie-Andronescu, Vl. Zirra, Simion Ștefan, Al. Suceveanu, Dumitru Vâlceanu, care au fost consultați în vederea datării așezărilor postneolitice.

3. La sud de km 5, pe locul numit Telpiş la suprafaţa solului și în malul din care excavatoarele săpau pămînt pentru a fi transportat și utilizat la amenajarea noului port au fost culese fragmente ceramice de epocă romană. Aici se observau bine urmele unei construcții cu zid de piatră, cu plan rectangular, având latura de cca 10 m. Construcția era în stare foarte bună de conservare dar distrusă pe jumătate de excavatoare. În pămîntul de umplutură se vedea fragmente de țiglă romană și ceramică.

4. Sanatoriul I Agigea. În mal, în partea de S-E a sanatoriului, se puteau observa două șanțuri la distanță de cca 18 m unul de altul, cu o lățime la fund de cca 3 m și 5 m la partea superioară, adânci de cca 3 m. Pereții sunt înclinați (sistem șanț de apărare). În umplutura lor se observau doar fragmente de oase. Ne întrebăm dacă aceste două șanțuri nu pot fi puse în legătură cu valul lui Traian³ sau cu aşezarea greco-romană din partea de N a lacului.

5. Din partea de N-E a lacului Agigea, pînă la SV de lac și comună, pe o suprafață de cca 10 ha se întinde aşezarea greco-romană de la Agigea⁴. Locuirea a fost impresionant de densă, după cum indică marea cantitate de ceramică, țiglă, cărămidă, pietre de construcție mortar, fragmente de unelte de fier etc., existentă la suprafață. Partea cea mai veche a aşezării pare să fi fost pe partea stîngă a pîriului ce se varsă în lac la N de sat. După materialul ceramic aşezarea este foarte probabil databilă între secolul II î.e.n. – secolul III e.n. Pe terasa înaltă din partea de E a aşezării s-a găsit și cîteva fragmente ceramice prefeudale și preistorice. Fig. 4.5-7 ; 5.2.7.

6. Pe malul sud-estic al lacului Agigea, între șosea și calea ferată, în jurul unei fintîni, s-au găsit mai multe fragmente ceramice de epocă romană și, bucăți de zgură topită, care ar putea fi pusă pe seamă existenței în acest loc a unor ateliere, poate de topit metale. Împreună cu aceste materiale s-au găsit mai multe așchii și lame de silex și un fragment ceramic preistoric.

7. În malul mării la confluența cu zona de perisip care izolează lacul de mare, au putut fi observate urmele unor gropi de formă ovală în a căror umplutură era arsură, cenușă și oase. Acest loc este situat în zona în care în 1939 cu ocazia construirii căii ferate s-au găsit cele două brățări de scoică marină la care se referă Horia Slobozeanu.⁵

8. Sanatoriul II Agigea-sud. În peretele înalt al malului mării la sud de sanatoriul II Agigea, se observă o groapă cu dimensiunea de 3 m ; în partea de jos adâncă de cca 2 m. Fundul gropii era plat. În umplutura sa se găseau fragmente ceramice de epocă romană, cărămidă, tencuială, țiglă. În pereții unor șanțuri recent efectuate se observă același material ceramic (probabil secolul II e.n.).

² Z. Covacef, *Monumente sculpturale inedite din Muzeul din Constanța*, în Pontice, III, 1970, p. 231.

³ Considerații fizico-geografice asupra Dobrogei maritime, Dobrogea maritimă – Biblioteca de geografie, nr. 4, p. 125–154.

⁴ Horia Slobozeanu, Așezările antice de pe lîngă lacurile Tekirghiol și Agigea, în Materiale V, 1959, pp. 736, 741, 744, 747.

⁵ Idem, p. 741.



Legenda

- △ Paleolitic. Epipaleolitic.
- ▲ Neolitic și bronz
- Greco - Roman
- Prefeudal și feudal
- Neidentificabil ca epocă

• Negru Vodă

R. P. B U L G A R I A

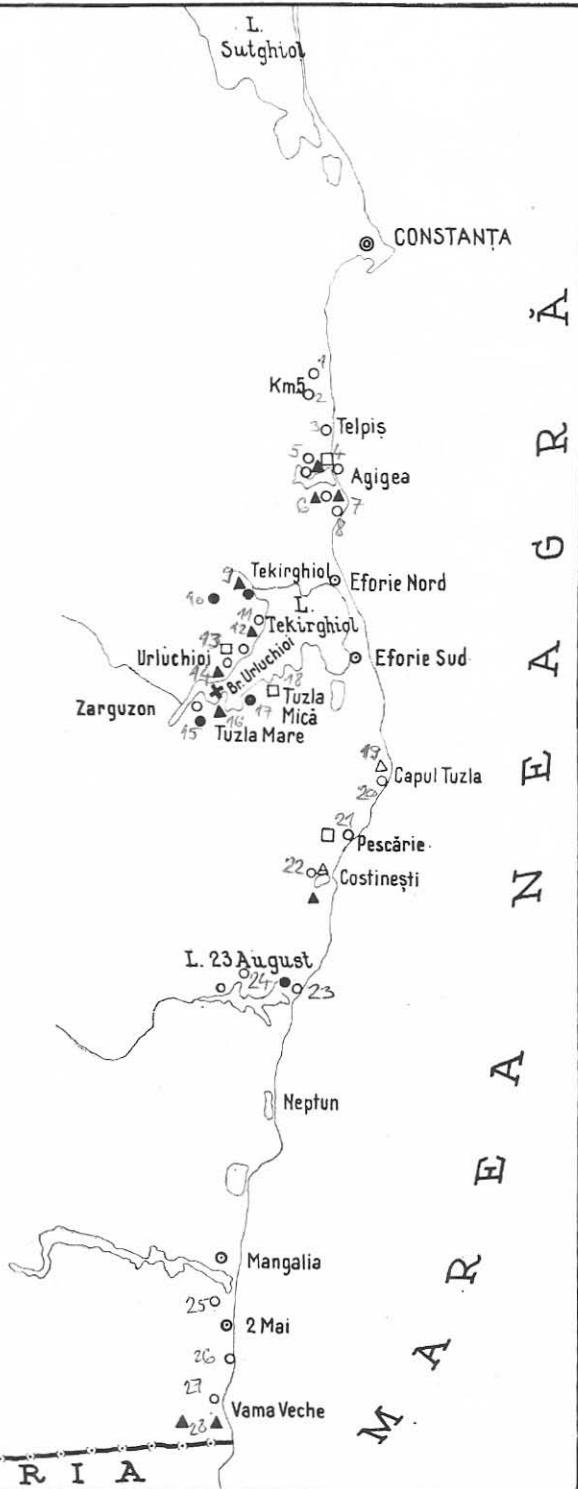


Fig. 1. Harta privind punctele în care s-au făcut identificări de obiective arheologice.

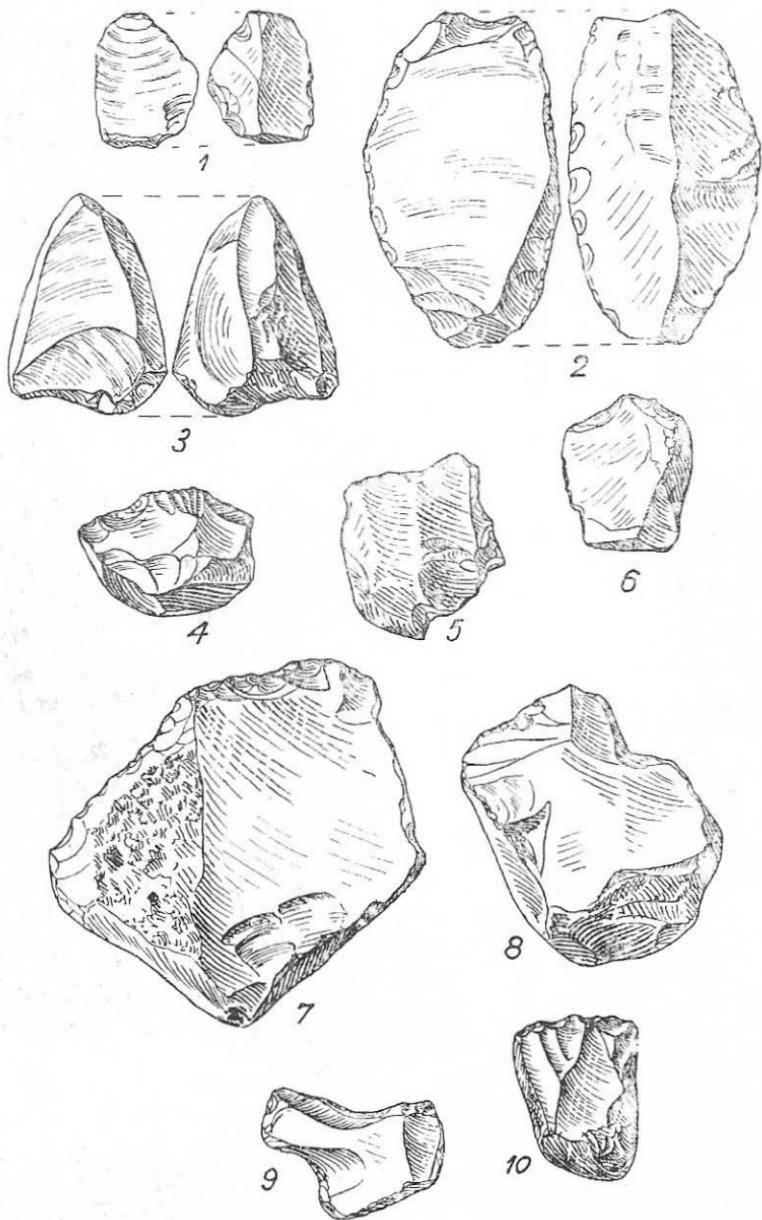


Fig. 2. Piese de silex 1, 3-6, 8-10 de la Costinești, 2 de la Vama veche, 7 de la Tuzla Far.

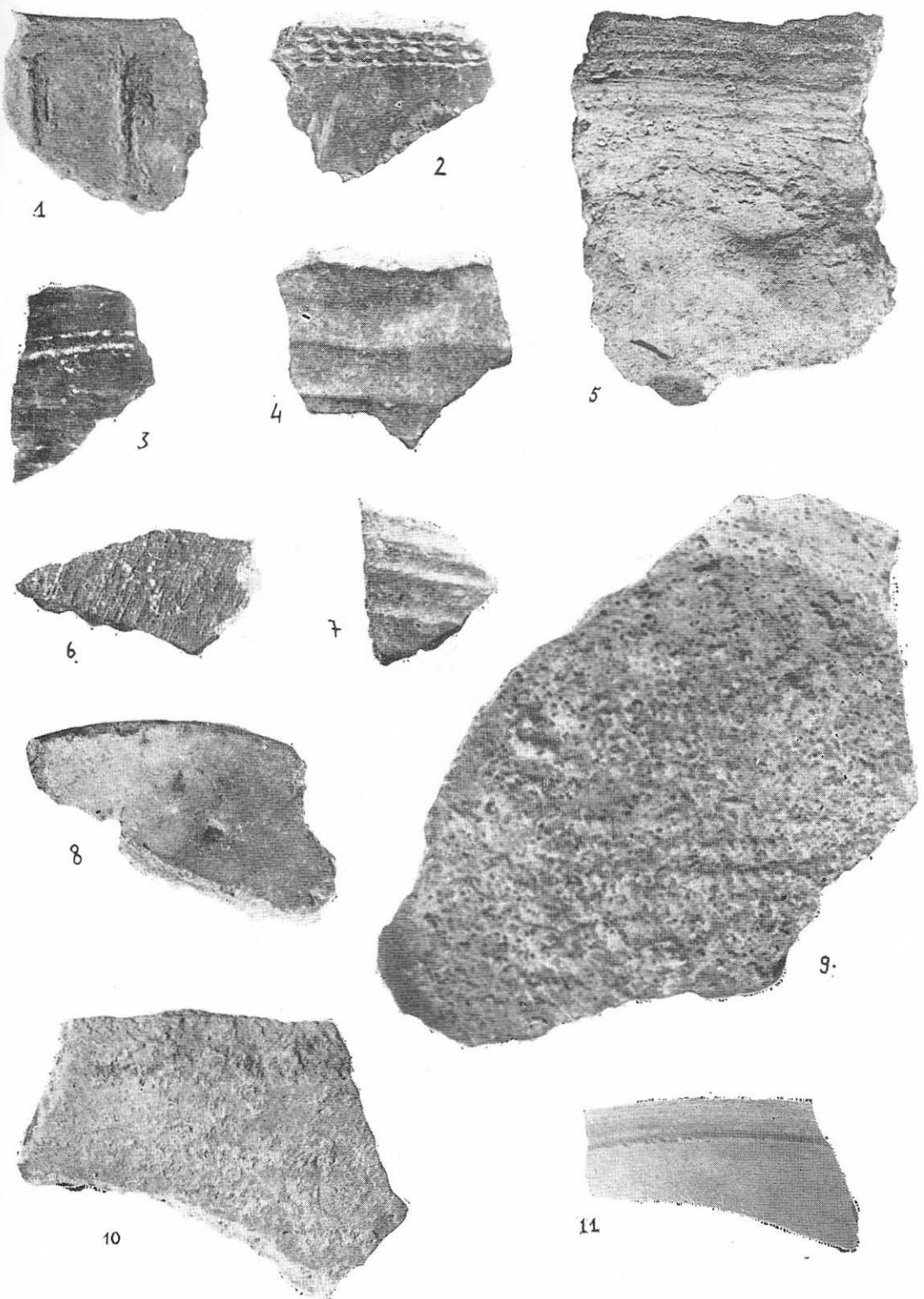


Fig. 3. 1–9. Fragmente ceramice, cultura Hamangia de la Zarguzon, 10. de pe peninsula fortificată de la Tuzla Mare, 11. de la Ostrov.

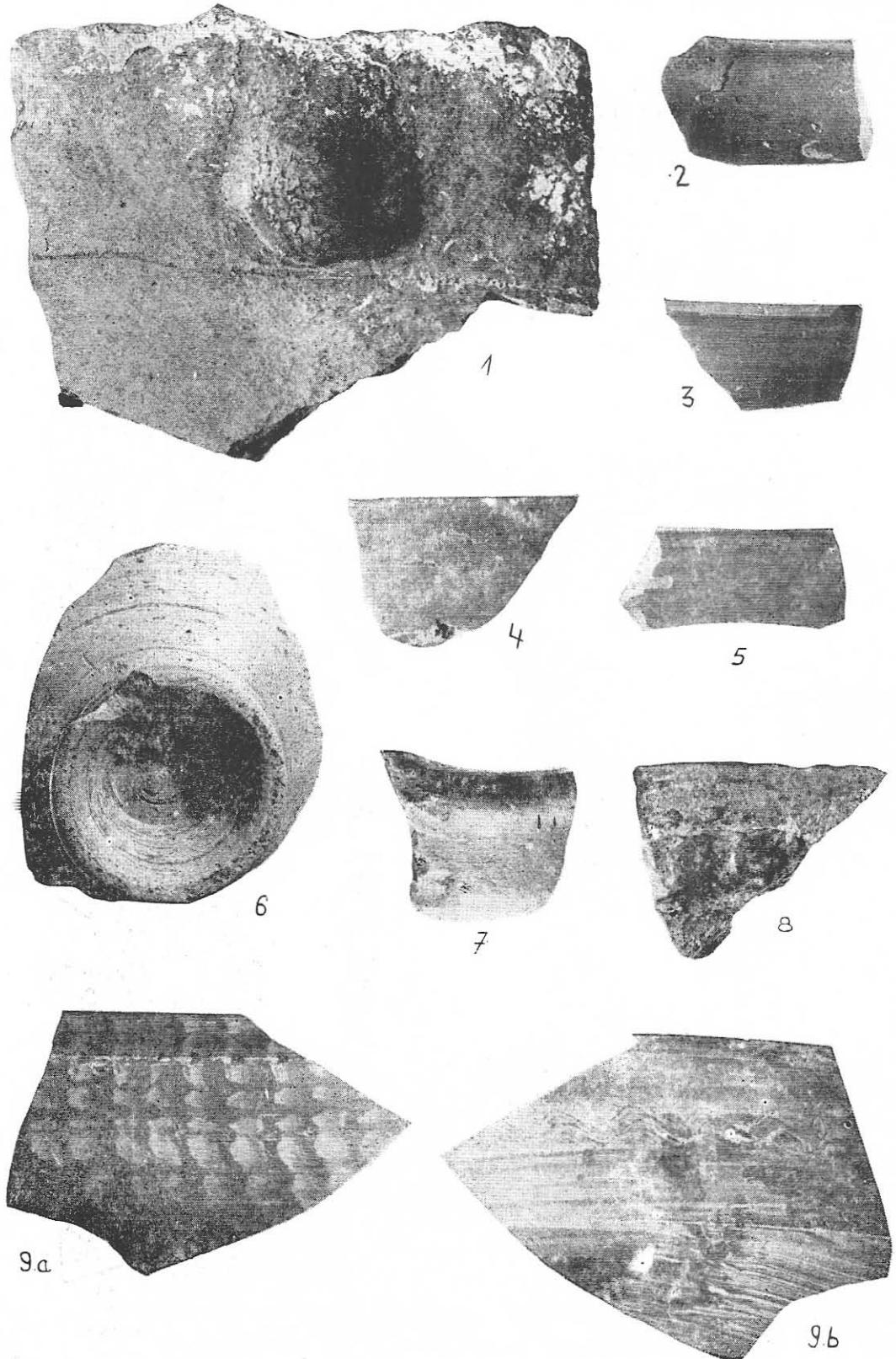


Fig. 4. Fragmente ceramice, 1 de pe peninsula cu fortificări de la Tuzla Mare, 2-3, 6 de la Urlu-chioi, 5, 7 de la Agigea N-V de lac, 4, 7-9 de la gura lacului 23 August (Tatlageac).
<https://biblioteca-digitala.ro>



Fig. 5. Fragmente ceramice, 1, 3-4 de la gura lacului 23 August (Tatla-geac) ; 2, 7 N-V de lacul Agigea, 5 de la Negru Vodă ; 6 vîrf de săgeată de lingă morminte de la S-V de Techirghiol.

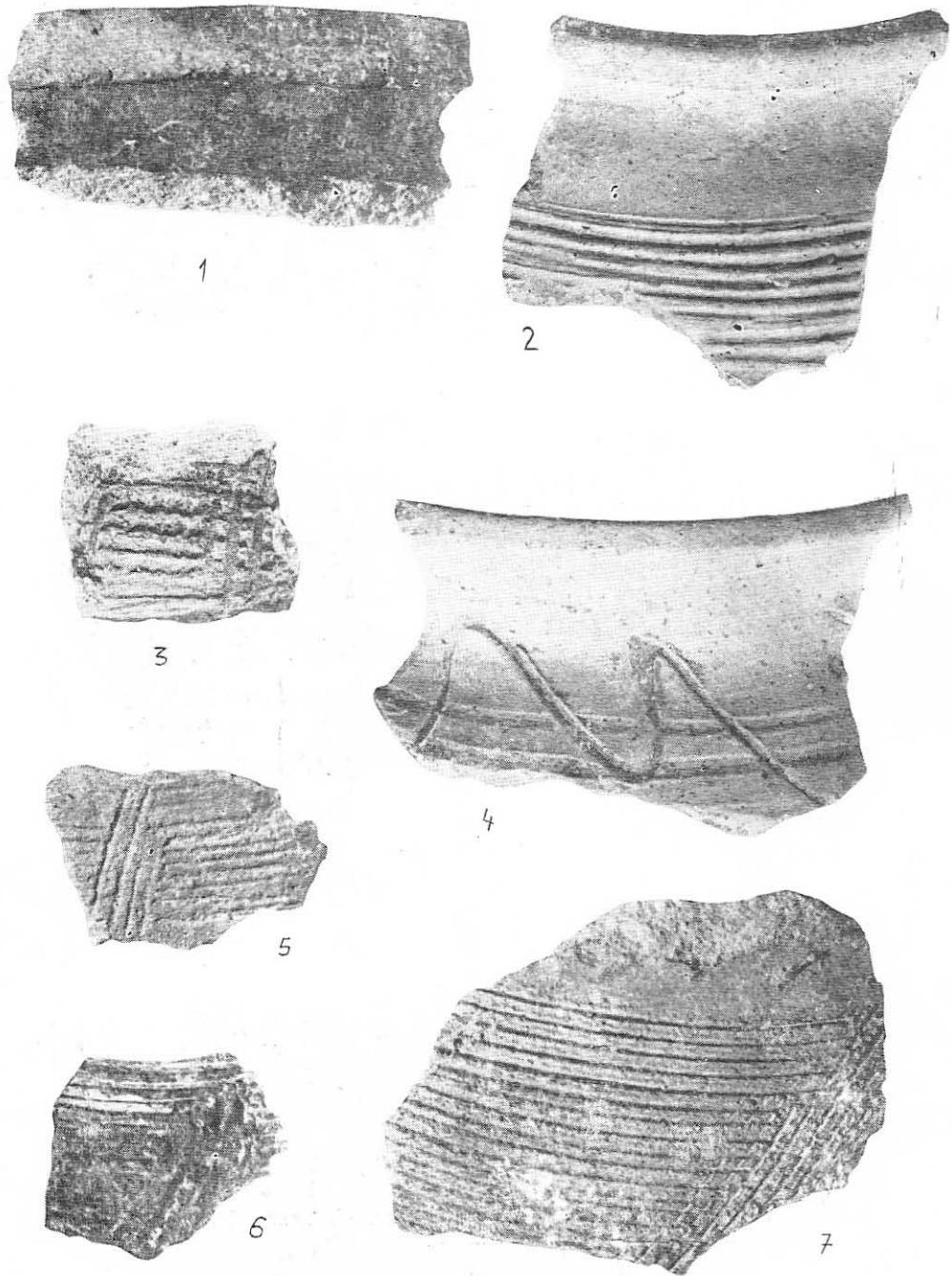
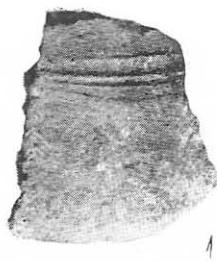


Fig. 6. Fragmente ceramice : 1, 3, 5-7 de la Negru Vodă 2, 4 de la Ostrov.



1



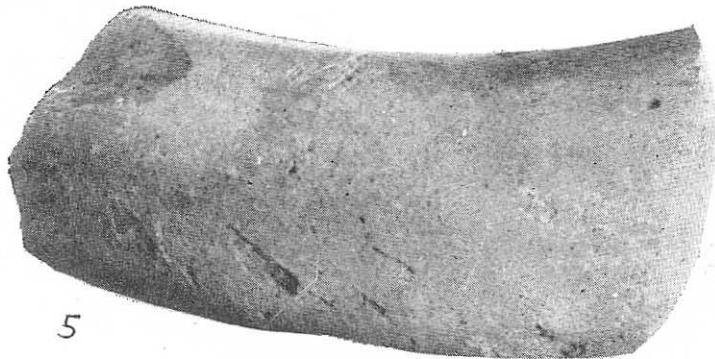
2



3



4



5

Fig. 7. Fragmente ceramice : 1-2, 4, de la Negru Vodă, 3, de la Ostrov 5, de la N-V de lacul Agigea.



Fig. 8. Fragment de toartă de amforă Tasiană stampilată de la Tuzla Mare.

9. Tekirghiol. Peste vale, la sud de așezarea Hamangia cunoscută⁶, lîngă stadion și prin grădinile locuitorilor, se observă cioburi preistorice. Probabil așezarea Hamangia a cuprins într-o anume etapă a sa și acest versant al văii. Tot în acest loc s-au găsit și fragmente ceramice prefeudale.

La sud de canalul de aducție a apei pentru irigație, ce pornește din partea de S-E a orașului s-a găsit un răzuitar de silex de culoare negricioasă.

10. Pe culmea terasei înalte din partea de sud a localității Tekirghiol, pe traseul canalului de aducție amintit, la locul unde acesta cotește spre sud, în peretele acestui canal se observau gropile unor morminte. Mormintele, au după poziția gropilor o orientare E-V. Gropile au o lățime ce variază între 60–70 cm, avînd o adâncime de cca 60 cm. În preajma lor s-a găsit un vîrf de săgeată. Mormintele par a fi din epoca prefeudală (fig. 5.6).

11. La cariera de piatră de pe malul vestic al lacului – 2 km de oraș, s-au găsit fragmente ceramice romane, probabil secolului II e.n.

12. La cca 1,5 km de carieră, pe malul lacului unde pântă terasei începe să coboare spre sud, s-a găsit o unealtă de silex care după tehnică și tipologie pare a apartine epipaleoliticului. Alte piese nu s-au găsit. Terenul fiind acoperit de o cultură de grîu nu a putut fi cercetat.

13. Pe malul de vest al brațului Urluchioi, pe o întindere de cîteva ha, pe ambele maluri ale unei văi largi ce se varsă în acest braț al lacului, se observă o așezare greco-romană. Urmele de locuire, ca ceramică (Fig. 2.3.6), pietre de construcție, mortar, sunt foarte numeroase. Rețin atenția toartele de amfore cu profil trilobat. S-a găsit și un fragment de vas ceramic pictat cu negru pe fond roșu. Locuirea se plasează pe partea de est a șoselei antice Tomis-Calatis. Poate este tocmai acel sat greco-roman semnalat de V. Pârvan în treacăt⁷. Zona aceasta calmă și fertilă a fost foarte prielnică dezvoltării unei așezări umane. Ne permitem a face observația că cele mai bogate așezări de pe marginea lacurilor de pe litoral sunt pe partea de NNV sau SV a lor, aceasta datorită și condițiilor de adăpostire care sunt mai bune pe această parte, iar terenul este întotdeauna fertil. Dezvoltarea lor este desigur de pus în legătură și cu faptul că nivelul mării era atunci mult mai înalt și lacurile de acum erau atunci golfuri liniștite. Locuirea de aici pare să fi avut și cîteva edificii mai importante după cum indică cîteva movile ce se reliefiază pe terenul de altfel neaccidentat al terasei.

În partea de sud-vest a acestei așezări, în jurul unor gropi de lîngă stația de pompare a apei, s-au găsit cîteva fragmente ceramice din epoca fierului – poate cultura Babadag. Din acest loc provine probabil depozitul de unelte și podoabe publicat de A. Aricescu.

14. Zarguzon. Spre capătul brațului Urluchioi, în partea sa de vest, la locul numit Zarguzon, se întinde o bogată așezare preistorică aparținând culturii Hamangia, suprapusă de o locuire de epocă română.

⁶ E. Comșa, Doina Galbenu, A. Aricescu, *Săpăturile arheologice de la Tekirghiol*, în Materiale VII, 1962, p. 165–174.

⁷ Horia Slobozeanu, op. cit., p. 740; V. Pârvan, *Cetatea Tropaeum*, p. 55, nota 111.

Așezarea Hamangia se întinde cca 2 km de-a lungul lacului. Este posibil să fi avut și cimitir, deoarece în partea de sud a sa, într-un șanț de canalizare, pe un loc mai înalt, în perete se observă oase umane, alături de fragmente ceramice. Ceramica neolitică recoltată de aici (fig. 3.1–9) are pasta și culoarea cunoscutei ceramici de tip Hamangia. Se întâlnesc fragmente ce trădează tipuri de vase-pahar, globulare, bitronconice, cu gâtul înalt sau scund și buza răsfrîntă în afară. Ornamentul lor este tipic culturii Hamangia fiind alcătuit din linii punctate sau caneluri (pliseuri) striuri verticale sau orizontale. De remarcat între aceste fragmente este un fund de vas pe care se observă impregnată o țesătură din fibre textile răsucite sau mai degrabă împletite; este tocit și lustruit prin uzură. S-a găsit și un fragment de capac plat, cu peretele gros și găurit. Ceramica fină este lustruită pe ambele fețe, iar cea comună doar îndreptată, eventual lustruită pe dinăuntru. S-au recoltat și unelte de silex, care trădează continuarea unei tradiții mai vechi prin existența tipurilor de gratoare circulare și a altor piese⁹.

14. Cariera de la Zarguzon, acum părăsită, a fost probabil folosită și în epoca romană deoarece sub un strat gros de umplutură cu fragmente ceramice romane, se observă un alt strat cu arsură de vete și ceramică. Punctul acesta este situat pe înălțimea care domină partea de sud a lacului.

15. Vis-a-vis de lac, pe malul său estic sunt iarăși urme de locuire romană, prefeudală și turcești (secolul XVIII). Versantul acesta este pietros, spălat de transgresiunile mării.

16. Pe mica peninsulă ce se situează la sud de golful Tuzla Mare se observă una din cele mai bine păstrate așezări preistorice cu două șanțuri de apărare (vezi fig. 1). S-au recoltat materiale ceramice și silex care ar îndreptați cu probabilitate atribuirea lor epocii bronzului (fig. 3.10; 4.1).

17. Tuzla Mare. Așezarea este cunoscută¹⁰, menționăm, numai pentru că într-un mal din care se extrăgea lut se observase temelii de construcții, iar în umplutura gropilor, materiale ceramice, dintre care o toartă de amforă tasiană stampilată care permite, după părerea colegii V. Eftimie-Andronescu, o datare în secolul IV final sau începutul secolului III î.e.n. (fig. 8).

18. Între Tuzla Mare și Tuzla Mică, pe o terasă cultivată de I.A.S. Tuzla s-au recoltat cîteva aşchii de silex probabil paleolitice, de culoare albicioasă, atipice.

19. Tuzla-Far. La cca 70 m nord de far, din malul înalt de aproximativ 25 m, la adîncimea de cca 18 m s-a extras o aşchie de silex din paleolitic. În mal se mai observau cîteva, dar din cauza peretelui înalt și inaccesibil, nu au putut fi extrase. Silexul se găsea la întretăierea stratului

⁸ A. Aricescu, *Depozite de unelte, arme și podoabe de bronz din Dobrogea*, în Pontice, 3, 1970, p. 66.

⁹ Al. Păunescu, *Evoluția uneltelelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970, p. 47–48, 171–172, fig. 29, p. 288.

¹⁰ H. Slobozeanu, op. cit., p. 739.

roșu, probabil interglacialul Riss-Würm cu loess-ul Würnului I într-o albire largă a stratului. În această porțiune stratul roșu prezintă și o înclinare sudică iar loess-ul Würnului o creștere în grosime, observându-se clar în el două nivele. Nivelul inferior este de culoare mai deschisă, cu concrețiuni calcaroase, iar cel superior mai galbui, fără concrețiuni. Piesa, care este de fapt un răzitor (Fig. 2/7), se găsea la întâlnirea primului nivel cu stratul roșu interglacial rubefiat.

(20) La cca 50 m sud de far începe așezarea romană Stratonis, din care se mai păstrează puțin, distrugîndu-se necercetată, sub ochii noștrii¹¹.

(21) La Pescărie, în malul înalt, se văd fundații de clădiri, ceramică de epocă română; în partea de sud a Pescării, în mal, se observă ceramică neagră (poate turcească), gropi cu arsură, cărbune, oase, etc.¹²

(22) Costinești. Pe malul de nord al lacului, între calea ferată și poșta ca și dincolo de calea ferată, spre satul Schitu, s-a identificat o locuire epi-paleolitică suprapusă de alta, greco-română. Materialul de silex recoltat este de culoare albicioasă-patinată, roșietică sau și negru carpatic. Între ele pot fi menționate micronuclee și aşchii retușate (fig. 2, 3-6, 8-10). Așezarea este amenințată de distrugerea prin extinderea plajei și a construcțiilor aferente.

Din așezarea greco-romană de aici ar putea proveni tezaurul de denarii romani publicat de B. Mitrea¹³. La sud de lac s-au găsit fragmente ceramice preistorice.

(23) La nord-est de Neptun (1,5 km), pe malul mării, în fața plantației de piersici a IAS, la gura lacului Tatlageac – 23 August, s-a observat o așezare de epocă română cu fundații de clădiri, ceramică etc. Stratul de cultură este aproape în întregime distrus de înaintarea mării și de excavațoare. Între fragmentele recoltate de aici remarcăm un fragment de strachină cu buza evazată, pictată în exterior cu benzi roșii vișinii, încadrînd un briu din val mărunt incizat, iar în interior cu motive de păun moronii cu reflexe albăstrui. Un alt fragment provine dintr-un castron cu buza mult evazată. Interesant este și fragmentul din partea superioară a unui vas tronconic, ornamentat în exterior cu un briu alveolat dispus imediat sub buză. Primul fragment este dintr-o pastă fină bine lustruită, la suprafață de culoare roșie-portocalie. Celelalte două fragmente sunt dintr-o pastă mai grosolană, de culoare cenușiu-negricioasă. Fig. 4.4, 7-9 ; 5. 1, 3-4).

(24) Pe malul de nord al lacului 23 August (Tatlageac) se observă încă două așezări, una de epocă prefeudală (secolele VIII-X), cultura Dridu de aceiași factură cu Istriia, Capul Viilor, în plantația de piersici

¹¹ H. Slobozeanu, op. cit., p. 735. V. Pârvan, *Nuove considerazioni sul vescovato della Sicilia Minore*, Roma, 1902, în Reconditi della Pontificia Academia Romana di Archeologia, II, p. 129.

¹² H. Slobozeanu, op. cit., p. 736.

¹³ Bucur Mitrea, *Contribuții la studiul circulației monetare în Dobrogea în secolul I î.e.n.*, în Pontica III, 1970. De altfel din informațiile culese de la localnici am aflat de descoperirea în acest loc a numeroși bani vechi și alte obiecte despre care nu aveau cunoștință unde au ajuns.

a I.A.S.-ului, iar a doua de epocă romană, se întinde pe ambele versante a văii largi ce coboară dinspre nord spre lac.

Pe o mică peninsulă — mai la sud-vest, se întinde o locuire de epocă greco-romană. Printre fragmentele ceramice recoltate de aici se află și unul grecesc, pictat cu negru pe fond roșu.

25. În partea de nord-vest a comunei 2 Mai, în grădina CAP-ului se, află o aşezare greco-romană, la suprafață se observau oase, pietre de construcție și mortar.

26. În partea de sud-vest a comunei 2 Mai, în stînga șoselei ce duce spre Vama Veche, se observă un grup de 9 movile antropogene. În jurul lor s-au găsit fragmente ceramice romane. Nu este exclus ca miliarul publicat de A. Rădulescu să provină de pe una din aceste movile tocîte de lucrările agricole¹⁴.

27. Pe valea din partea de nord a satului Vama Veche se observă o locuire de epocă greco-romană ce urcă de la țărmul mării pînă în partea de vest a comunei. În malurile unor gropi săpate de excavatoare se văd urme de locuințe modeste, gropi de deșeuri.

28. În partea de sud-est a satului Vama Veche, în apropierea frontierei cu R. P. Bulgaria, la suprafață se văd fragmente ceramice greco-romane și preistorice. Stratul humusoid în care se situează aceste locuiri a fost în întregime distrus de lucrările de fortificație din perioada războiului.

În apropiere de șosea, spre sud, s-a găsit o lamă de sliex, probabil din paleolitic, retușată ventral pe ambele laturi. Retușarea afectează puternic și bulbul de percuție. Virful său este trunchiat și retușat. (Fig. 2.2).

29. Menționăm tot cu această ocazie aşezarea prefeudală (secolul X) de la Negru Vodă. Locuirea a fost observată spre marginea băltii din partea de nord a comunei în gropile cărămidarilor și pe terenurile cultivate din jur. În peretii gropilor se observă gropi de bordeie, în a căror umplutură se văd fragmente ceramice, arsură, chirpic, cărbune. Interesantă este și o groapă de bucate în formă de clopot — largă la fund și îngustă la gură. Ceramica este ornamentată cu incizii concentrice, întrețăiate de linii verticale dese sau rare, ce închid dreptunghiuri sau pătrate și cu val (fig. 6.3,5–7 ; 7.1–8,4).

Pe terasa din marginea de nord-vest a comunei s-a găsit o așchie lamelară de silex gălbui, retușată.

30. La Ostrov, pe malul Dunării, la marginea satului, în malul înalt și în malurile viroagei ce urcă pe deal, se observă fragmente ceramice prefeudale (secolele VIII-X), gropi de bordeie, de deșeuri și un cimitir. (Fig. 6.2, 4 ; 7.3).

Puțin mai în aval, sub viile I.A.S., în mal se observă temelii de construcții din piatră, ceramică oase, cenușă, cărbune. Fragmentele ceramice sunt cîteva de factură romană (Fig. 3.11).

¹⁴ A. Rădulescu, Note epigrafice I, în Pontice 1968, p. 323.